

Téereb Danyeel — Ñett-fukk ak Juróom-Ñett

Ubbii Taqaay yi: Géntu Yoonent bu William Miller ak Dellusi Dëgg gi

Jeff Pippenger

2024-01-02

Ci biir Miller, loxo ko benn loxo bu kenn gisul. Ci biiram, ñu jagleel ko mu xam ni tolluwaayu loxo boobu mooy “juróom-benn karé” ak “fukk i pusañ.” Fukk buñ ko wërsëgee ak juróom-benn biñ karéel, mooy ñetti téeméeri juróom-benn fukk, te loolu day tekki fan yi nekk ci atum waxu yonent yi. Ñu jox Miller ab loxo bu ëmb yëgle bi mu war a waare, te yëgle bi mu war a waare dafa sukkandiku woon ci njariñu ne benn fan ci waxu yonent yi ci Biibël day taxawu at. Loxo boobu mooy Biibël bi, te ci Miller, war nañu gis Biibël bi ci tolluwaayu njariñu “benn fan ngir benn at” ci waxu yonent yi ci Biibël.

«Ci Kàddu Yàlla mi laa booleb ak caabi buy ubbi boyetu alal ju am solo, ngir sunu bannëex ak sunu mbégte. Dama sant lool ci bépp leer gu nekk. Ci jamono jiy ñëw, ay jéego yu nu di gis léegi te di nu mel ni lu ëmb te xóot, dinañu leen firndeel. Am na ay jéego yu nu manul a xam bu baax ba noppi mukk, ba keraak bii ñu yor tey di dee sàngoo ak bu dul dee.» Manuscript Releases, volume 17, 261.

Am na caaxan “abu tëj” bu tëjoo woon ci gaw boksi bi ci géntu Miller, te loolu dafa doon misaal bu wone yoonu liggéey bi ñu jiite woon Miller mu jëfandikoo.

“Ñi ñuy bakk ci yégleb bëñu ñetteel malaaka bi, dañuy seet Mbind mi ci genn yoon walla pexe bu mel ni bi Baay Miller jëfandikoo woon. Ci téere bu ndaw ba ñuy wax Views of the Prophecies and Prophetic Chronology, Baay Miller joxe na ay sàrt yu yooj, yu xel mu leer te am solo ngir jang Bibil bi ak tekki ko:—

«[Yenn wu jëkk ak juróom-ñeent yiñi waxe.]»

«Li ci kaw mooy benn cër ci yoon yii; te ci sunu njàngum Biibël, ñépp dinañu def lu baax su nu toppee dogal yi ñu weesu fi.» Review and Herald, 25 Nowàmbar 1884.

Bi Millar ubbee kërgiis bi, mu gis fa mu fekk “yépp xeetu ak rëyaayi jewel, diamã, doj yu jafe-jafe, ak xalisu wurus ak xalisu xalis bu nekk tolluwaayam ak njariñam, ñu teg lépp baax ci seen bérab yu seen-séen ci biir kërgiis bi; te noonu lañu leen tëral ba ñuy wërndée leer ak ndam lu dara tollu ko ludul jant bi.” Millar gis na jewel yi ci dëgg yi di sos dëgg yu njëkk yu Advantis. Dëgg yi mu fekk, “ñu tëral leen” ci njaaloo wu mat sëkk te ñuy wërndée leeru jant bi.

Noonu Miller teggoon na dëgg yi “ci kaw njël bu nekk ci digg bi,” woo ñépp ne ñu “ñëw gis.” “Ñëw gis,” mooy misaal mu jële ci ubbi seel yi ci téereb Peeñu gi, te Miller dafay teewal ñi xam te dëggoo ndigal Daniel gi ñu ubbiwoon ci atum 1798. Dëgg yi Miller teg ci kaw njël bi, moo doon dëgg yu ubbiwuloon yi jëfandikoo téereb Daniel, yi Golo gi joge ci giiru Yuda ubbiwoon, te dañoo war a seetlu maas gi doon dund ba ñu leen ubbee. Loolu moo tax ñenti rab yi ci Peeñu gi, yi ànd ak ñenti seel yu jëkk yi, ak Miller, woo maas googu ne ñu “ñëw gis.”

Te gis naa bi Buur bi ubbee benn ci rêcc yi, ma dégg ni mel ni riirug dënn, kenn ci ñeenti mbind mi naan: «Ñëwal te gis.» Te ma gis, ba xool, amoon na fas wu weex; kaay ki ko waroon amoon na bant; te joxees na ko kaala; mu génñ di not, ngir mu notaat. Te ba mu ubbee ñaareelu rêcc ba, ma dégg ñaareelu mbind mi naan: «Ñëwal te gis.» Noonu beneen fas génñ, mu xonq; te ki ko waroon jot na sañ-sañu jële jàmm ci suuf si, ba nit ñi di reyante seen biir; te joxees na ko saafara ju mag. Te ba mu ubbee ñetteelu rêcc ba, ma dégg ñetteelu mbind mi naan: «Ñëwal te gis.» Ma xool, ba gis fas wu ñuul; te ki ko waroon yoroon na ci loxoom ab nattukaay. Te ma dégg baat ci diggante ñeenti mbind mi naan: «Ab nattu pepp bu meññ mooy benn deneer, ak ñetti nattu orj mooy benn deneer; waaye bul lor diwlin gi ak biiñ bi.» Te ba mu ubbee ñeenteelu rêcc ba, ma dégg baatu ñeenteelu mbind mi naan: «Ñëwal te gis.» Ma xool, ba gis fas wu pall; te turu ki ko waroon mooy Dee, te Safara topp ko. Te joxees na leen sañ-sañ ci ñeenteelu céru suuf si, ngir rey ak saafara, ak xiif, ak dee, ak rab yi ci suuf si. Peeñu 6:1–8.

Krista la woon, miñu tegu ni mooy Gaynde gi jóge ci xeetu Yuda, moo ubbi téere bi ñu téj ak juróom-ñaari màndarga yi ci téereb Peeñu gi, te itam Gaynde gi jóge ci xeetu Yuda moo ubbi alal yu wert yi Miller defoon ca tebal ba, ba noppi yégle ci ñépp ne: “ñëwleen te gis.”

Dëgg yi mu gisoon, dañu leen wone bu leer ci taabal pionieer bu 1843, bi Sœur White wax ne loxo Boroom bi moo ko jiiitewoon, te mooyoon benn loxo bu fàdduwul booba it ajiwul woon Miller kës bu fees ak jewels. Ñetti téeméeri taabal yi ñu sosoon ci 1842, dafa doon matug ndigal li Habakkuk joxe woon ngir bind vision bi te leerale ko ci kaw taabal yi. Taabal bu Miller bi nekkoon ci diggu néegam, dafa doon tegtal ñetti téeméeri taabal yi (taabal) yi yonnent yi diiwaan Miller taşi woon àddina si ci 1842 ak 1843. Taabal boobu, booleek taabal pionieer bu 1850 bi, moo doon “taabal yi” yu Habakkuk saare 2.

«Nekkal gi bokk laajkat yi ak xët yi ci Ñaareelu Ñëw ba, ba ñuy taxaw ci “ngëm gu njëkk ga,” mooy ne joxe sarxal bi dafa doon matalug Abakuk 2:2, 3. Su fekke ne sarxal bi mbirum waxi yonent la (te ñi koy weddi dañuy bàyyi ngëm gu njëkk ga), kon nekk na lu waral ne 457 BC mooy at mi war a doon taxee ku 2300 fan yi. Waroon na ne 1843 mooy njëkk a nekk waxtu wi ñu njëkk a siiwal, ngir “peeñ ma” man a “yéex,” walla ba am waxtu yéex, bi mbooloom janq yi war a nelaw te di séddoo ci magg mbirum waxtu, tuuti laata ñu yee leen ak Xaacu Digg-Guddi gi.» James White, Second Advent Review and Sabbath Herald, Volume 1, Number 2.

Nit ñi tàmbalee tontu ci ndigël bi (xàq yu tedd yi), mi gannaaw loolu feeñee ci bànk Habakuk, ñu nékk woon lu néew ci njàlbéen ga; waaye bi dëggalub ndeyu fan-weesu at bi amee ci 11 ut 1840, nit ña “yokk nañu ba nekk mbooloo mu réy.”

“Ci jamono waxtu wi ñu tëraloon, Tirki, jaarale ko ci ay ndawam, nangoo na aarug kàttan yu booloo yi dëkk Europe, te noonu mu teg boppam ci suufu kilifteefug xeeti réew yu kiristaan. Xew-xew boobu matale na yégle bi ci anam wu wér. Bi ko nit ñu bare xamee, ñu bare gëm nañu ne pexe yu jub ci tekki biir waxi Yonent yi, yi Miller ak ñi mu àndal di jëfandikoo, dañoo wér; te loolu jox na yoonu dikkug Boroom bi doole gu màgg. Nit ñu am xam-xam ak taxawaay bokk nañu ak Miller, ci waare ak ci siiwal xelam; te li diggante 1840 ak 1844 liggéey bi law na ba yaatu lool.” The Great Controversy, 334, 335.

Noonu mbooloo ma tàmbalee sonal xonq yi. Ci jamono jooju la Miller di wax ne lëkkale xonq yi lan la. Kàddu gi ñuy wax ne “tas” moo bakk ci màndargay yi gën a am solo ci “juróom-ñaari yoon” yi ci Levitikus ñaar-fukk ak juróom-benn, te Miller jëfandikoo benn soppeeku walla beneen melokaanu kàddug “tas” fukki yoon ci nettalig géntam. “Fukk” moo di màndargay natt, te mu màndargaal xam-xamu dëgg ci maana yu màndarga yi ci xonq yi “tas” yu Miller, ni muy ab natt gu yonent ci ñi tax na mujjug àddina agsi ci seen kaw.

Bañub “juróom ñaari yoon yi” mooy bañug banub njëkk bi Adayntisimu Laodise bi bàyyi woon, ba ñu lajjatule nattu “tasare” bu Muusaa, bi Eliyaas (Miller) jébbale woon, ci atum 1863. Li dalee foofa, ban ya waroon nañu gën a tasaariku, jaxasook ay lu dul dëgg, te ci mujj ñu nëbbal lépp. Nëbbalu ban yu tedd yi dina àgg ci benn tolluwaay bu baat bi (Biibël bi) sax dinañu ko yàq.

Ci géntu Miller am na, am na faral gu réy la nekk bu leer diggante ñaari jëfandikookat yu mu jëfandikoo baat bi “tasar” ci juróom-ñaari yoon yu njëkk yi, ak ñetti yoon yu mu ko jëfandikoo ci mujj. Gannaaw bi mu waxee “tasar” “juróom-ñaari yoon,” “mu fees dellu ci ñàkk yaakaar ak yëngu xol, mu toog di jooy.”

Bala Kirist, mi ñu teewal ni Moo-y Lew bu askanu Yuda, di tàmbali liggéeyam ngir ubbi téere bi ñu tëj ak juróom-ñaaru màndarga yi ci téereb Peeñ mi, Yowaana jooyoon. Yowaana ak Miller ñoom ñaar ñoo bakkoon jooy bi ñu dëggee ne boyetu ndamam ga (Kàddu Yàlla) dañoo ko suul ak ay xonq yu dëggul.

Noonu gis-ne, ma nga gis ci loxo ndeyjoor bu ndekk ci gàngune gi, téere bu ñu bind ci biir ak ci ginnaawam, te ñu tëj ko ak juróom-ñaari màndarga yu ubul. Ma nga gis itam ab malaaka bu am doole, muy yégle ak baat bu kawé ne: Kan moo yelloo ubbi téere bi, te wéttali màndarga yi ci moom? Waaye kenn ci asamaan, walla ci suuf, walla ci suuf si, mēnu koonu ubbi téere bi, mbaa xool ci moom. Ma jooy lool, ndaxte gisuñu kenn ku yelloo ubbi ak jàng téere bi, mbaa xool ci moom. Noonu kenn ci mag ña ne ma: Bul jooy; xoolal, Gaynde gi ci xeetu Yuda, Rap ba Dawuda, dafa not, ngir mu ubbi téere bi, te wéttali juróom-ñaari màndarga yi ci moom. Peeñu 5:1–5.

Bi baññ gañ a gën a law ci bañ-bañu perl yi Miller gis te wone ko àddina, ba jot ci poñ wi jëm ci ne Biibël bi (kàstëel bi) dafa yàqu, kon Miller jooy na.

«Gannaaw loolu gis naa ne, ci biir perl yu dëgg ak xalis yu dëgg yi, dañoo waxtaan ak tas lu bare lool ci perl yu fen ak xalis yu ndawul. Mer naa lool ci seen jëf ju suufe ak seen ñàkk ngërëm, te yedd leen ak xas leen ndax loolu; waaye bu ma gën a yedd, noonu lañu gën a tas perl yu fen ak xalis yu dëggul ci biir yu dëgg yi. »

“Noonu mer na xett ci sama bakkanu yaram, te daldi jëfandikoo dooley yaram ngir génne leen ci néegu bi; waaye bi may génnee kenn, ñett yeneen di dugg, di yóbbu pëndu ak xob-xob yu ñu rëcc, ak suuf-sañs, ak bépp xeetu mbalit, ba ñu muur mboolem alxuraan yu dëgg ya, diamaay yu rafet ya, ak pees yi, ba lëpp génn a gisitu. Ñu dagg it sama boyetu dencukaay ba mu neew-neew, tasare ko ci biir mbalit ma. Dama njort ne kenn sax jàppul woon sama tiis walla sama mer. Noonu xelam dafa yàqu ba noppi ci man, ba ma tàkk ci suuf, di jooy.”

Ba noppi ci biir géntam, baat bi “tasare” jëfandikoo nañu ko “juróom-ñaar yoon.” Ñetti yoon yu mujj yi wuute nañu ak juróom-ñaar yu njëkk ya, te loolu mooy teg xàttum kàddu gu yonent ci kaw juróom-ñaar tasare yi ngir nekk misaal bu “juróom-ñaar waxtu” yi ci Leviticus ñaar-fukk ak juróom-benn. Géntu ñaareelu Miller, ni noonu it ak géntu ñaareelu Nebuchadnezzar, ci misaal la di ràññee “juróom-ñaar waxtu” yi.

Ni ko deme Yowaana ci Téereb Peeñ mi, saar wu juróom-ñaareel, bi Miller jooyee, góor gi yor pan bu setal suuf bi (Gainde gi bokk ci xeeetu Yuda), ba noppi “ubbi bunt” te dugg ci néeg bi. Melokaanu baat bi feeñeel Baay bi di téye téere biñ tēj ak juróom-ñaari rëy, te kenn mēnu ko ubbi, te moo waraloon Yowaana jooy, tambalee na ci aaya bu njëkk bu saar wu ñeenteel.

Gannaaw ma xool, te gis naa bunt bu ubbeekoon ci asamaan; te baat bu njëkk bi ma déggoon, mel ni liit bu doon wax ak man, ne ma: “Yéeg fii, te dinaa la won yi war a xew gannaaw loolu.” Peeñu 4:1.

Miller jooy na, te gis bunt bu ubbiku. «Bi ma nekke noonu di jooy ak di metti ci sama réy yàqute ak sama yóbbu-kaw, ma fàttaliku Yàlla, te ma ñaan ko ak xol bu dëgër ngir mu yónnee ma ndimbal. Ci saa si, bunt bi ubbiku, nit ku góor dugg ci néegu bi, ba noppi nit ñépp génñ ci moom; te moom, mi yor ab balay suuf ci loxoom, ubbi palanteer yi, daldi balay suuf ak mbalit yi nekk ci néegu bi.» Gaynde gi cosaanu Yuda ak góor gi yor balay suuf agsi nañu ca ubbiteg bunt bi, ba Yowaana ak Miller di jooy. Ubbiteg bunt mooy màndargay soppi bu jamono-bés.

Ak Miller, mu doon na te buntu ubbi; waaye itam mu ñaan. “Dama nekkoon ci kaw ni dama yàqu na lépp ci xol, baàyyi yaakaar, daldi toog di jooy. Bi ma nekke noonu di jooy tey metti ndax sama réy a ñàkk ak sama njébbanaay, ma fàttaliku Yàlla, te dama ko ñaanoon ak yéene gu tar ngir mu yónnee ma ndimbal. Ci saa si bunt bi ubbeeku, góor agsi ci néeg bi, ba nit ñépp génñ fa; te moom, mi yor ab paaso bu ñuy feccal suuf, ubbi palanteer yi, tàmbalee fecc suuf ak mboolem yàqute yi nekk ci néeg bi.”

Ñaan gi di seetukaay ci jaar-jaaru fan yi mujj yi, mooy ñaan gi ñu melale ci Daniel ak ñetti nit ña am solo ya ci saar bi ñaareel, te itam ci Daniel ci saar bi juróomeel ak juróom-ñeenteel. Mooy ñaanu Leviticus ñeent-fukk ak juróom-benn ci mbiru “juróom-ñaari yoon,” bi ñaari seede yi ci Apocalypse fukk ak benn war a ñaan bu ñu xamee ne ñu tasaaroo woon nañu. Ñaari seede yi war nañu delloo def li Daniel defoon ci saar bi juróomeel ak juróom-ñeenteel, ba mu xam ne “tasaaroo” nañu ko ngir matale alkóoteb Musaa. Ñaari seede yi war nañu delloo def li Miller waxoon ci ay géntam, ba mu agsee ci taxawaay ba ay bijuutam tasaaroo “juróom-ñaari yoon.”

Bu ñaan bi buñ ko màndargaalé, bunt bi ubbeeku, góor guy balay suuf si agsi, te néeg bi nekkul dara. Mbooloo ñu bon ña demoon nañu, te ab jamono ju bees dikoon na. Noonu Gaynde gi bokk ci xeeetu Yuda, mi yor fanam ci loxoom, “ubbi na palanteer yi, tàmbali daldi balay suuf ak yàqute yi ci néeg bi,” te bi “mu doon balay suuf ak yàqute yi, per yu dëggul ak xalis wu fen yépp, yéeg nañu, génñ ca palanteer ba niir ni ab niir, te ngelaw li yóbbu na leen.”

Palante yu ubbi itam it diisale itam, ndaxte biñuy génne mbalit mi jaarale ko ci palante bi, ñi matale ndigal li nekk ci Malaki, miy jublu ci “saraxalekat yi” yu mujj yi neleen: “Indileen

benn-benn alal-jukkéeŋ yi yépp ci kër dencukaay bi, ngir lekk am sama kër; te nangeen ma seet fii léegi, keroog la Boroom gangoor yi wax, su ma dul ubbil leen palante asamaan yi, di tawal ci seen kaw barke bu baax ba faawul njëgëlu ko jot.” Buntu bu ubbeeku ak palante yu ubbeeku yi tey mel ni soppeb yoonalug jamono buy mat ci waxtu wi ñuy dindi saraxalekat yu bon yi, te ñuy barkeel saraxalekat yu jub yi.

Bi góor-góorlu mbind mi tàmbalee setal suufam, Miller tëj na ay bëtam ab jamono. «Ci xumbit gi, tëj naa sama bëtam ab jamono; bi ma leen ubbee, mbind mi mépp dafa jeex. Yu barey doj yu tedd yi, diyamaay yi, xalis wurus yi ak xalis xalis yi, nekkon nañu siiw ci yàqu-yàqu ci bépp kër ga.» Noonu, lu tedd ak lu bon xeccoo nañu bu baax.

Gannaaw bu mag ba noppi, ñu teg ko ci kaw meja bi, te jëwri yu tasaaroo ya ñu sànni leen ci biiram. “Noonu mu teg ci kaw meja bi ab gannaaw bu gëna mag te gëna rafet kanam bu njëkk ba, te mu dajale jëwri ya, diyamañ yi, xalis yi, ak ay loxo-bu-baar, di leen sànni ci biir gannaaw bi, ba benn desul, doonte yenn ci diyamañ ya rëyewuñoo lu ëpp doxobug pinu.” Noonu itam, dëgg-yu njëkk yu Miller dajalees nañu, waxuma rekk ak Biibël bi, waaye itam ak Xelu Yëgle bi, te dëgg yooyu neexoon nañu te leer gëna mel ni lu ñu nekkoon ca njàlbéen ga.

Bi nuy seetee gis-gisu dëxu dëxu Ulai gi ci melokaanu yëgle bi ñu ubbiwoon ci atum 1798, war nañu xam ne yenn ci dëgg yooyu dañoo yemmoon ci tegtalu bi ñu joxoon Miller. Te itam war nañu yaakaar ne yenn ci dëgg yooyu dinañu gëna yaatu te gëna rafet, doonte ne yenn ci ñoom man nañu mel ni lu ndaw walla lu tuuti solo.

Bu dëgg yi dees leen delloo, dees leen sànni ci ab dencukaay gu gën a yaatu; gannaaw loolu, woote bi deesu ko yëglewaat, waaye du ci Miller, waaye ci Almasi bi, (moom mi di góor gi yor balaas bu setal suuf, moom mi di Gaynde gi ci xeetu Yuda), ne: “ñëw te gis.” Loolu day wone ne ubbeeku gu njëkk juñu dëgërël a am ngir feeñ, te ubbeeku gu mujj ga mooy Peeñug Yeesu Kirist, gi di ame tuuti laata ñakkug àtte bi tëj, walla ni Magg bi White ko tudde, bi góor gi yor balaas bu setal suuf duggee.

«Xool naa ci biir sëru bi, waaye sama bët yéngu nañu ndax li ma gis. Ñu neexee ak leer gu fukki yoon gën a mag seen ndam ya woon. Maa ngi foog ne dafañu leen setaloon ci suuf si ak tàñki nit ña bon ña, ñi leen tasaaree te dox ci seen kow ba jël leen ci pënd. Ñu teggoon nañu leen ci njëriñ wu rafet ci biir sëru bi, ku nekk ci barabam, te kenn gisul benn coono bu wone nit ki leen sànni ca biir. Dama yuuxu ndax bannex rekk, te yuuxu woowu yee na ma.» Early Writings, 83.

Wàllug yéex yi ak njëkk naqar ga agsi na ci 18 Sulet 2020, te li dale ci Sulet 2023, Gaynde gi cosaanu Yuda moo ngiy ubbiwaat xibaaru Peeñug Yeesu Kirist. Ubbiwaat boobu dafay boole téereb Danyeel, te danuy matal sunu xalaat ci géentu Miller ci bind bi ci topp.

Liggéeyu góor gi yor paasu suuf bi dafa amee ci jëflante ak “saraxalekat yu xam-xam”, te liggéeyu yooyu “saraxalekat”, ñi di ñaari seede yi ci Peeñu yi saar fukki benn, te itam ñoo di yax yu wow yi dekkiwaat ci Esekiyel saar ñett-fukk ak juróom-ñaari, dañu leen itam teewal ci yeneen sàrtu Kàddu Yàlla. Dinañu jëfandikoo ay sàrt yu néew ci yooyu ngir nekk seede yu ñaareel ci li nu xamle ci wet

gu ñaareelu William Miller.

“Bind yi nu Yàlla ñu joxe nañu ko ngir sunu njariñ, ngir nu am njàngale ci jub. Jant bu rëy buy leer te am solo muur na ko niir yi àttekat ak njubadi jàpp, waaye Kirist bëgg na dàq niir yi ak mbindum njubadi ak gëm-gëmu réere, te feeñalal nu xóotug ndamlu Baay bi, ba nu wax ni taalibey yi waxoon: ‘Ndax sunu xol dafa doon lakk ci sunu biir, bi mu doon wax ak nun ci yoon wi?’” Publishing Ministry, 68.